

Betonun Metafiziği

Deniz Güner | İnsan-Evren-Tanrı arasındaki ilişkileri açıklayan Hint mistisizminin okült gelenek ve ezoterik bilgilerinden etkilenmiş bir felsefi sistem olan “teozofi” hareketi, endüstrileşmenin ve sermaye birikiminin hızla kapitalist dünya-ekonomisine evrildiği o altüst edici dönemde, yani azmanlaşmış kapitalizmin ve onun maddiyatçı dünya görüşünün tüm inanç sistemlerini erozyona uğrattığı, her türlü kadim bilgi ve dogmanın içini boşaltarak, yeni manevi değerlerle doldurmaya çalıştığı o çalkantılı dönemde, geç 19.yy’da ortaya çıkmıştı. Modern dünyanın açtığı ve giderek büyüyen o sarsıcı boşluğu, yani duyusal ve inançsal boşluğu doldurmak, geçmişte var olduğu hayal edilen o kayıp bütünlük duygusunu ve ahenkli yaşamı yeniden sunmayı vaad eden yeni maneviyat arayışları, temelinde modernleşme sürecine karşı verilmiş birer reflekti. İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcına kadar oldukça popüler olan, ideal dünyanın tasarlanarak inşa edilebileceğine ve içinde de bütünlüklü bir yaşamın sürdürülebileceğine duyulan inanç, bohem ortamlarda ve sanatçılar arasında oldukça yaygınlık kazanmıştı. Metropol hayatından kaçışı gerektiren bu doğal olana yönelik arayış, nihayetinde kent dışında kendi kendine yeten bir çok sanatçı kolonisinin inşa edilmesine neden olmuştu.

Böylesine hararetli bir kültürel ortam ve arayış dönemi içerisinde, görünenin ardındaki bilgiyi, yani hakikati bulma yolunda Hint mistisizminin tek başına yeterli olmayacağını düşünen Avusturyalı felsefeci, bilim adamı, sanatçı ve ezoterist Rudolf Steiner (1861-1925) Teozofi Cemiyeti’nden ayrılarak, Goethe’nin düşünceleri ile Hıristiyan okült ve ezoterik öğretilerini harmanlayan, “spiritüel gelişim yolu” olarak tanımladığı “Antropozofi” hareketini 1912 yılında kurmuştu.

Bâtini çağrışımlara, farklı öğretilere ve geniş bir yelpazeye yayılan pratik yansımalarına sahip

bu yarı-bilimsel inanç ve düşünce sistemini bir yaşantı modeline dönüştürmek ve fikirlerini yaygınlaştırmak üzere Steiner 1913 yılında bir okul ve cemiyet merkezi kurma düşüncesi ile yazılarından oldukça etkilendiği, tüm eserlerinin basımı için editörlük yaptığı, eserleri üzerine akademik olarak uzmanlaştığı Goethe’ye ithafen *Goetheanum* adını verdiği yerleşkeyi, İsviçre’nin kuzey batısındaki sınır şehri Basel’in çeperinde, Dornach kasabasının biraz dışında büyük bir arazide inşa etmeye başladı. Teozofi dostları daha 1910 yılında, Münih’te kendi merkezlerini inşa etmeye karar vermişlerdi. Ancak merkezi inşa etmeye yönelik planın 1913 yılında reddedilmesi ardından, dışçı Dr. Großheintz’in İsviçre’nin Dornach kasabası dışındaki geniş arazisini cemiyete bağışlaması sayesinde antropozofi düşüncesini tüm dünyaya yayacak merkezin, yani bir “düşünce kolonisi”nin inşa edilebilmesi mümkün olmuştu.

Steiner’in antropozofi düşüncesine ve çocuklara yönelik geliştirdiği Waldorf eğitim anlayışına göre, mimarlık ürünü insanın duyusal-ruhsal gelişiminde ve eğitim sürecinde doğrudan etkilidir. Bu nedenle yapılara özel bir önem gösteren Steiner, herhangi bir mimarlık eğitimi almamış olmasına rağmen 1913 ile 1925 yılları arasında yerleşke içerisinde gerçekleştirdiği 17 yapı sayesinde, hem kendi öğretisini cisimleştirebilmiş hem de “antropozofik mimarlık” adında yeni bir mimarlık kategorisinin doğmasına neden olmuştur. Steiner’in “mimari yaratım” eylemini, maddi ve manevi dünyalar arasındaki ilişkiyi görünür kılan ve kozmoz içindeki yerimizi kavramamızı sağlayan bir eylem olarak görmesi nedeniyle yerleşke içindeki yapılar, herhangi bir üslupsal kategorinin içine giremeyecek derecede kendilerine özgü mimari biçimlenişe sahiptirler. Onun holistik yaklaşımı, “düşünce” ve “eylem” arasında oluşan ayrımı gidererek tekrar bütünsel hissedebilmeyi, yaparak düşünebilme-yi ve her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğu bir

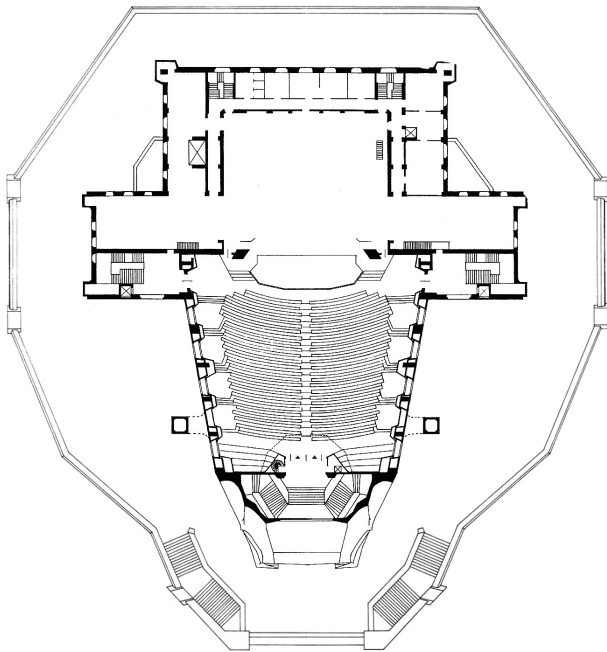

Gesamtkunstwerk anlayışını öngörmekteydi. Bu nedenle yerleşke içerisindeki her bir yapı aynı zamanda hem özgül hem de birbirleri ile diyalog halinde düşünülmüşlerdi. Yerleşkenin merkezinde yer alan Goetheanum yapısı, aynı yerde ahşaptan yapılmış olan birinci Goetheanum yapısının 1922 yılı yılbaşı gecesi yanması üzerine, 1924 yılında yapımına başlanan brüt betondan yapıma ikinci Goetheanum yapısıdır. Günümüzde 1500 kişi kapasiteli iki adet performans salonuna, galeri ve seminer odalarına, kütüphane ve Antropozofi Cemiyeti'nin yönetim birimlerine ev sahipliği yapan bu sıradışı yapı, 1925 yılında Steiner'in ölmesi üzerine takipçisi bir dizi mimar tarafından düşüncelerine uygun olarak zaman içerisinde tamamlanabildiği¹ Steiner'in yeni yapı için hazırladığı kütle maketi ve iç mekâna yönelik sınırlı sayıda ürettiği taslak esas alınarak tamamlanan yapı, 1928 yılında açıldığında neredeyse brüt betondan yapıma bir dış kabuk niteliğindeydi. Bağışlarla uzun bir sürede tamamlanan yapının iç mekânı ihtiyaçlar doğrultusunda zaman içinde gelişmiş ve günümüzdeki nihai halini almıştır.

Rasyonalist düşüncenin karşıt kanadıyla, yani ruhani ve metafizik bir anlayışla ele alındığı

için mimarlık tarihyazımında çoğunlukla gözardı edilen ve modern mimarlık eleştirmenleri tarafından antipatik bulunan Goetheanum yapısı, ekspresyonist yaklaşım içinde değerlendirildiğinde bile çağdaşı Erich Mendelsohn'un Postdam'da inşa ettiği Einstein Kulesi (1920-1924) karşısında haksız bir değersizleştirmeye maruz kalmıştır. Yığma sistemle tuğladan inşa edilen Einstein Kulesi'nin dışavurumcu dilini veya Antonio Gaudi'nin Casa Mila'da (1906-1911) kesme taşlarla yarattığı dalgali etkiyi Steiner, brüt beton gibi yepyeni bir malzeme ve teknikle yaratabilmeyi başarmıştır. Masif bir kütleden oyulmuş benzeyen Goetheanum'un dinamik maketi ile onun iç ve dışbükeylerden oluşan üç boyutlu yüzey biçimlenişini "evrenin çekme ve itme kuvvetlerinin cisimleşmesi" olarak betimleyen Steiner, yalnızca metafizik inancını beton ile inşa etmeye kalkmamış, aynı zamanda brütalizmin öncü örneklerinden biri olarak, betonun metafiziğini de benzer bir derinlikle yaratabilmeyi başarmış gözükmektedir.

1 Fiona Gray, "Rudolf Steiner: Occult Crank or Architectural Mastermind?", *Architectural Theory Review*, Vol 15, Issue 1, 2010, s.55.

Fotoğraflar

| Wladyslaw Sojka

Yeniden Çizen

| Neslihan İmamoğlu

